

навчальними закладами значною мірою перебирали на себе роль своєрідних наукових і культурно-освітніх центрів, навколо яких концентрувалися прогресивні суспільні діячі, які уособлювали в собі інтелектуальний і духовний потенціал нації.

Перспективними, на наш погляд, є дослідження діяльності університетських музеїв різних профілів, їх наукова діяльність.

ПОСИЛАННЯ

1. Муравська С.В. Музеї та колекції вищих навчальних закладів на українських землях (кінець XVII – початок XX ст.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://C:/Users/Alex/Downloads/a_s_%20\(1\).pdf](http://C:/Users/Alex/Downloads/a_s_%20(1).pdf).
2. Скрипник Г.А. Етнографічні музеї України. Становлення і розвиток. – К.: Наукова думка, 1989. – 304 с.
3. Бурлыкина М.И. Музеи высших учебных заведений дореволюционной России / М.И. Бурлыкина. – Сыктывкар, 2000. – 238 с.
4. Бурлыкина М.И. Университетский музей в научно-образовательном процессе: история и современность (XVIII–XX вв.) // Музейные фонды и экспозиции в научно-образовательном процессе: матер. Всерос. науч. конф., (Томск, 18–20 марта 2002 г.). – Томск, 2002. – С. 52–59.
5. Редин Е.К. Музей изящных искусств и древностей Императорского Харьковского университета (1805–1905). К истории Харьковского университета / Е.К. Редин. – Х.: Паровая типография М. Зильберг и С-вья, 1904. – 64 с.
6. Маркевич А.И. 25-летие Императорского Новороссийского университета / А.И. Маркевич. – Одесса, 1890. – С. 613–614.
7. Энциклопедический словарь. Т. 22: Опека-Оутсайдер / [изд.: Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон]; под. ред. И.Е. Андреевского. – СПб., 1897. – 480 с.
8. Сотникова С.И. Музеология М.: Дрофа, 2004. – 190 с.
9. Панчук О. Заснування церковно-археологічних музеїв при духовних Академіях і у єпархіях в Україні: ідея, витоки, роль М.І. Петрова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://C:/Users/Alex/Downloads/VKNU_Ist_2016_4_11.pdf.
10. Карсим І. Церковно-археологічний музей при Київській духовній академії (1872–1923). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravoslavnye.org.ua/index.php?r_type=article&action=fullinfo&id=6269.

Снагощенко В.В. Деятельность университетских археологических музеев в Украине в XIX – начале XX века

В статье рассматривается деятельность университетских археологических музеев в XIX – в начале XX века. Анализируются формы, методы и особенности деятельности указанных музеев.

Ключевые слова: музей, университет, коллекция, устав, археологические музеи.

Snahoschenko V.V. The activities of university archaeological museums in Ukraine in the nineteenth and early twentieth centuries

The article deals with the activities of university archaeological museums in the nineteenth and early twentieth centuries. The forms, methods and peculiarities of the activity of these museums are analyzed.

Key words: museum, university, collection, statute, archaeological museums.

12.03.2019 р.

УДК 929:908(477.51)

Д.М. Федусь

МУЗЕЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА МИХАЙЛОВИЧА ДОБРОВОЛЬСЬКОГО

У статті зроблена спроба проаналізувати діяльність видатного історика та музеєзнавця, голови Чернігівської архівної комісії Петра Михайловича Добровольського (1871–1910).

Ключові слова: Добровольський П.М., Чернігівська архівна комісія, археологічний з'їзд, історичний музей, музеєзнавство.

Музейна справа на Чернігівщині активно почала розвиватися в кінці XIX – на початку XX ст. В 1896 році було створено Вчену архівну комісію, яка займалась архівними та музейними справами.

У 1902 р. правителем справ комісії було призначено Петра Михайловича Добровольського. Він присвятив життя розвитку музейної справи та краєзнавства Чернігівщини, автор численних наукових публікацій.

Видатний науковець народився 16 січня 1871 р. в селі Яриловичі Городнянського повіту. Освіту отримав в духовній семінарії, потім в духовній консисторії [2, с. 26]. Під час служби в консисторії Петро Михайлович знайшов справу свого життя, якій віддався всією душею – дослідження місцевих історично-церковних пам'яток.

Вивченням життя та діяльності вченого займалися Коваленко О.Б. [19], Войцехівська І.Н. [6], Верзилов А.В. [3]. Деякі аспекти діяльності П.М. Добровольського як гласного Чернігівської міської Думи знайшли відображення у працях Демченко Т.П. [9], Рахно О.Я [18]. Певні згадки про його археологічну діяльність надані у працях Ясновської Л.В. [21], Черненко О.Є. [20]. Але ґрунтовної праці, присвяченої музеєзнавчій роботі Петра Добровольського, поки не видано. У даній статті зроблено спробу ліквідувати цю прогалину.

Мета дослідження полягає у всебічному вивченні наукової діяльності П.М. Добровольського, так як багато з його музеєзнавчих праць, що зберігаються в архівах та музейних фондах України, ще й досі не опрацьовані.

Саме Добровольський одним із перших в Чернігівській архівній комісії заявив, що необхідно вивчати не тільки історію міст, але й малих сіл та містечок. Цю думку він виголосив на засіданні комісії 28 січня 1905 року у своїй промові «Старовина Чернігівського повіту» [7, с. 13] Вчений наголосив, що по справам комісії він відвідав майже всі селища Чернігівщини і знайшов у них багато рідкісних книг і пам'яток, з яких можна створити нову музейну колекцію.

Як доказ Петро Михайлович представив деякі свої знахідки, серед яких була скатертина гетьмана Скоропадського, знайдена в селі Андріївка у Анни Семенівни Садовської [8, с. 420].

Також вчений надав Євангеліє XII століття, що збереглося в Георгіївській церкві села Бобровиця, та багато інших знахідок. Члени архівної комісії в цей же день написали листа єпископу Чернігівському та Ніжинському Антонію з проханням передати Євангеліє до колекції

музею комісії [4, с. 160]. До того ж після промови Добровольського було прийнято рішення направити представників комісії по селам Чернігівського повіту для більш детального вивчення пам'яток старовини.

В 1903 р. разом з колегами Добровольський видав працю «Программа для собирания сведений археологических, исторических и этнографических по Черниговской губернии», в якій надав інформацію про правила збирання матеріалів, що відносяться до Чернігівської губернії [17]. З часом відбулось накопичення матеріалів, що зробило можливим відкриття при Чернігівській губернській архівній комісії історичного музею, фонди якого були розподілені на 3 відділи. Перший включав в себе церковні старожитності, другий – матеріали повсякдення, третій – нумізматики [22, с. 134].

Головним завданням Петро Михайлович вважав «возбуждение интереса в местном обществе» до історії рідного краю [16, с. 42].

Завдяки активній роботі Добровольського Чернігівська міська Дума прийняла ряд ухвал:

1. Схвалити дії управи про призначення міста Чернігова місцем 14 археологічного з'їзду. «Черниговское земство заинтересовано в изучении родного края и былой жизни его населения и в частности научном обследовании исторических памятников, окажет возможное с его стороны содействие» [1, с. 682].

2. Доручити постійній музейній комісії прийняти на себе організацію міського попереднього комітету археологічного з'їзду [10, с. 149].

3. Поповнити склад постійної музейної комісії трьома новими членами: М.Д. Карвольським-Гриневським, А.А. Мухановим та В.М. Хижняковим [11, с. 39].

4. Направити в Москву в організаційне засідання попереднього комітету архівного з'їзду в Чернігів А.А. Муханова і зберігача музею А.П. Шелухіна. Вони протягом 10 днів мають ознайомитися з московськими давньоховищами [14, с. 6].

5. Виділити постійній музейній комісії на 1906р. 500 рублів [15, с. 96].

Під редакцією Добровольського було видано «Каталог выставки XIV Археологического съезда в г. Чернигове» [12] та «Краткий отчет об организации и деятельности Черниговского предвадительного комитета по устройству XIV археологического съезда» [14].

Вчений входив до складу музейної комісії міської Думи [13, с. 192]. 9 червня 1909 року він був ініціатором об'єднання всіх чернігівських музеїв (Архівної комісії, губернського земства, чернігівської єпархії, міського музею) в один обласний з наданням йому назви «Чернігівський міський музей пам'яті 1000-ліття м. Чернігова» [22, с. 121].

Петро Добровольський був збирачем колекцій:

1. Мізиська стоянка, с. Мезин Коропського району.
2. Група пам'яток в ур. Татарська Гірка між селами Анисів та Підгірне Чернігівського району.
3. Курганний могильник с. Табаївка Чернігівського

району [22, с. 126].

Петро Михайлович просив гласних розширити приміщення для музею Української давнини імені В.В. Тарнавського для розміщення всіх існуючих колекцій. Його турбувала доля міських музейних колекцій. «Получая этот дар, который, сколько известно является обычным для города, где бывают археологические съезды, Дума должна позаботиться о помещении для него и т.д.» [5, с. 197].

Також він піднімав питання щодо посади наглядача музею. П.Я. Дорошенко виступив проти такої ініціативи (поки немає об'єднаного музею, немає нагоди обговорювати його майбутнє, в тому числі призначати наглядача). У стінах реального училища розгорілась запекла дискусія щодо цього питання [16, с. 147].

Внесок Петра Михайловича Добровольського у розвиток музейної та краєзнавчої справи є неocenним. Саме він був головним організатором XIV Археологічного з'їзду в м. Чернігові, одним з ініціаторів створення Чернігівського історичного музею та активним збирачем музейної колекції.

ПОСИЛАННЯ

1. Археологический съезд в г. Чернигове // Прибавление к Черниговским епархиальным ведомостям. – 1908. – № 17. – С. 681–688;
2. Бочков Д.А. Некролог (П.М. Добровольский) // Исторический вестник. – 1910. – № 12. – С. 26–28.
3. Верзилов А.В. Добровольский П.М. (некролог) // Зем. сб. Чернигов. губ. – 1910. – № 12. – С. 158–162.
4. Верзилов А.В. Мої спогади про чернігівських археологів / А.В. Верзилов // Український історик. – 1991. – № 1–2. – С. 158–214.
5. Верзилов А.В. П.М. Добровольський (біографічний очерк) / А.В. Верзилов // Труды Чернігівської губернської архівної комісії. – Чернігів., 1911 – Вип. 8 – С. 195–204.
6. Войцехівська І.Н., Семергей О.Л. Губернські вчені архівні комісії в Україні (кінець XIX – початок XX ст.) / І.Н. Войцехівська, О.Л. Семергей // Київська старовина. – 1995. – № 6. – С. 105–113.
7. ДАЧО, – ф. 145, оп. 2, спр. 142, арк. 14 зв.
8. ДАЧО, – ф. 145, оп. 1, спр. 340, арк. 440.
9. Демченко Т., Тарасенко О. До історії діяльності Чернігівської міської думи в жовтні 1905 // Сіверянський літопис. – 2006. – Вип. 2. – С. 11–19.
10. Журнали заседания Черниговской губернской ученой архивной комиссии // Труды ЧАК. – Вып. 5 – Отд. 1 – С. 49–70.
11. Журнали заседания Черниговской губернской ученой архивной комиссии // Труды ЧАК. – Вып. 6 – Отд. 2 – С. 60.
12. Каталог выставки XIV Археологического съезда в г. Чернигове. – Чернигов, 1908. – 508 с.
13. Коваленко О. Добровольський Петро Михайлович // Бібліографічний довідник «Українські архівісти». – К., 2007. – Вип. 1 (XIX ст. – 1930-ті рр.). – С. 192–193.
14. Краткий отчет об организации и деятельности Черниговского предвадительного комитета по устройству XIV археологического съезда (Приложения) // Труды Черниговского предвадительного комитета по устройству XIV Археологического съезда – Чернигов. – 1908. – С. 1–8.
15. Литвин К. З історії формування етнографічної колекції виставки XIV Археологічного з'їзду в Чернігові // Сіверянський літопис. – 2011. – № 3. – С. 94–99
16. Морозова А. Публікаторська діяльність членів Чернігівської губернської вченої архівної комісії / А. Морозова // Сіверянський архів: Науковий щорічник. – 2007. – Вип. 1. – С. 42–48.
17. Программа для собирания сведений археологических, исторических и этнографических по Черниговской губернии Черниговской губернской ученой комиссии // Зем. сб. Чернигов. губ. – 1903. – № 1. – С. 1–30 (Прил.). Співавт.: А.Н. Балака, П.М. Добровольський, Г.О. Коваленко, М.М. Коцюбинський, І.М. Руденко.
18. Рахно О. Участь Чернігівського земства в організації та проведенні XIV Археологічного з'їзду в Чернігові // Скарбниця української культури. – 2009. – Вип. 11. – С. 128–130.
19. Самойленко А.Г. Из истории музейного дела в Черниговской губернии кон. XIX – нач. XX вв. // Вопросы музеологии. – 2012. – Вип. 2(6). – С. 40–49.

20. Черненко О. Перші дослідження Мізинської стоянки / О. Черненко // Сіверянський літопис. – 2008. – № 6. – С. 14–16.

21. Черненко О., Ясновська Л. Археологічні дослідження П.М. Добровольського на Чернігово-Сіверщині / О. Черненко, Л. Ясновська // Сіверянський літопис. – 1999. – № 5. – С. 34–40.

22. Черненко О.Є. Археологічна колекція Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського (1896–1948) / Чернігівський історичний музей імені В.В. Тарновського, Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. – Чернігів, 2007. – 136 с.

Федусь Д.М. Музееведческая деятельность Петра Михайловича Добровольского

В статье сделана попытка проанализировать деятельность выдающегося историка и музееведа, председателя Черниговской архивной комиссии Петра Михайловича Добровольского (1871–1910).

Ключевые слова: Добровольский П.М., Черниговская архивная комиссия, Археологический съезд, исторический музей, музееведение.

Fedus D.M. Museological activity of Petro Mykhailovych Dobrovolskyi

The article attempts to analyze the work of an outstanding historian and museologist, leader of the Chernihiv archives Commission Dobrovolskyi P.M. (1871–1910).

Key words: Dobrovolskyi P.M., Chernihiv archives Commission, Archeological Congress, history museum, museology.

05.01.2019 р.

УДК 069(477-25)«192»

А.С. Яненко

**«ОЙ ЩЕ Й ДУЖЕ ДОВГО ТРЕБА ЧИСТИТИ
«АВГІЄВІ КОНЮШНІ»»: ЛИСТИ ІВАНА
ОЛЕКСІЄВА ДО ПЕТРА КУРІННОГО
ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ МУЗЕЙНОГО
ЖИТТЯ КИЄВА 1920-х рр.**

У статті залучено до наукового обігу листи Івана Миколайовича Олексієва до Петра Петровича Курінного, директора Лаврського музею культів та побуту/Всеукраїнського музейного городка. Висвітлено й прокоментовано різні аспекти музейного життя Києва, що згадуються адресантом, передовсім, господарська діяльність, ремонтні роботи та упорядкування території колишньої Києво-Печерської лаври, «квартирні» питання музейної інституції і шляхи їх вирішення, побут і повсякдення інтелектуалів у місті 1920-х рр., механізми адміністративного і політичного тиску на музеї та музейників за тоталітаризму тощо.

Ключові слова: епістолярій, Іван Олексієв, Петро Курінний, музейництво, Лаврський музей культів та побуту, Всеукраїнський музейний городок, Київ, 1920-ті рр.

Багатомірне музейне життя Києва 1920-х рр., аспекти функціонування окремих інституцій, життєві долі музейників-інтелектуалів, стан історико-культурних пам'яток, смаки й запити відвідувачів, вплив влади тощо залишає сучасним історикам гуманітаристики, зокрема музеєзнавства, широкий дослідницький простір. Пріоритетною джерельною базою для студювання цієї царини життя суспільства залишається, передовсім, обіжна ділова документація, на кшталт планів, звітів, офіційного листування, службових паперів тощо. Натомість досліджен-

*Лл. 1. Іван Миколайович Олексієв (1879–1937?)
[з родинного архіву Ірини Костянтинівни Калішевської,
онуки І.М. Олексієва]*

ня, здійснені на підставі аналізу щоденників, мемуарів чи епістолярної спадщини, де зафіксовано між іншим емоційну складову діяльності індивіда, з об'єктивних причин, репрезентовані незначною кількістю робіт [1]. У фокусі вивчення опинялися й листи, що відклалися у особовому архіві П.П. Курінного: Г.О. Станиціна на підставі епістолярію відтворила сторінки родинної історії Курінних [2], О.В. і М.О. Прині ввели до наукового обігу листи О.В. Якубського до П.П. Курінного [3].

Метою цієї розвідки є залучення до наукового обігу листів Івана Миколайовича Олексієва до Петра Петровича Курінного, директора Лаврського музею культів та побуту/Всеукраїнського музейного городка, як джерела з історії музейництва Києва 1920-х рр., різних аспектів функціонування інституцій та життя інтелектуалів за тоталітаризму.

Іван Миколайович Олексієв (Алексієв, Алексеев) народився 30 липня 1879 р. на Уманщині. Початкову освіту одержав в Уманській міській двохкласовій школі (1887–1892), професійну – у Київській військовій школі лікарських помічників (1892–1896), 1902 р. склав іспит на вчителя міської повітової школи, 1904 р. у Києві склав іспит за повний курс класичної гімназії, закінчив юридичний факультет Київського університету св. Володимира (1905–